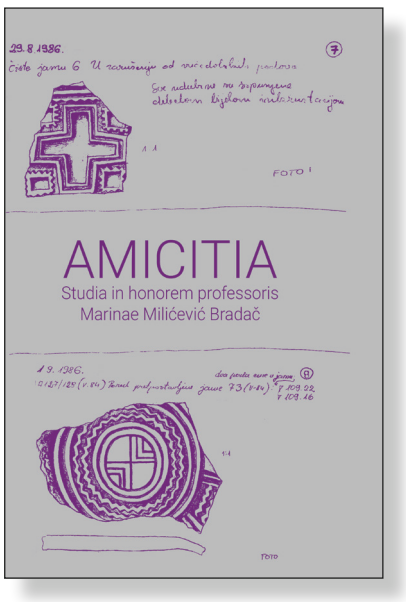
AMICITIA

Studia in honorem professoris Marinae Milićević Bradač

(ur. Helena Tomas, Dino Demicheli, Ana Pavlović i Josip Parat)

Zagreb: FF Press, 2025, str. 726.

Prof. dr. Marina Milićević Bradač, arheologinja i klasična filologinja, radni je vijek provela na Katedri za klasičnu arheologiju Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Svojim je nastavnim i znanstvenim radom zadužila studente i struku, a nizom gostujućih predavanja i medijskim nastupima o antičkoj civilizaciji i širu javnost. Kad je otišla u mirovinu, članovi Katedre za klasičnu arheologiju potaknuli su okupljanje radova za Zbornik kojim bi obilježili njezinu plodnu karijeru i odali počast zaslužnoj profesorici. Nazvali su ga *Amicitia*, jer su uspjeli okupiti radove domaćih i inozemnih znanstvenika koji nisu bili samo profesoričini kolege i suradnici, nego i prijatelji. Zbornik su uredili Helena Tomas, Dino Demicheli, Ana Pavlović i Josip Parat.

U uvodnom su tekstu urednici detaljno predstavili znanstveno, nastavno i popularno djelovanje Marine Milićević Bradač te su priložili cjelokupnu njezinu bibliografiju. Nakon toga slijede čak četrdeset četiri znanstvena rada, složena prema abecednom redu autora. U ovom ću ih tekstu predstaviti u grupama, prema geografskoj, kronološkoj i/ili tematskoj odrednici.

Kronološki najranijim razdobljima posvećeno je nekoliko tekstova. Irena Radić Rossi, Neven Cukrov, Branko Jalžić („Arheologija anhijalinih jama u Hrvatskoj", str. 533–550) dali su pregled anhijalinih jama u Hrvatskoj te arheoloških nalaza koji potječu iz onih koje su istražene. Ivor Karavanić („Traganje za ranom duhovnošću", str. 353–362) razmatrao je ranu duhovnost i prapočetke religije u paleolitiku. Andrew Wilson („Roman hydraulic gold mining in Central Europe", str. 705–726) predstavio je svjedočanstva rimskog rudarenja zlata korištenjem hidrauličkih tehnika u središnjoj Europi. Luka Bekić („Nalaz objekta s drvenim podom iz starijeg željeznog doba na Brezju VI kod Varaždina", str. 17–36) donosi pregled

istraživanja na navedenom lokalitetu i nalaze, među kojima su najznačajniji oni koji posvjedočuju tkalački stan halštatskog naselja.

Članci koji se bave grčkim svijetom čine drugu skupinu. Marcel Burić („Ne postoji apsolutna točnost, već samo prihvatljiva količina netočnosti – crtice o sir Flinders Petriju", str. 121–132) predstavio je život, djelo te ostavštinu osnivača moderne bliskoistočne arheologije, Williama Flindersa Petriea. Helena Tomas i Ana Pavlović („U potrazi za Trojom i izgubljenim trojanskim blagom", str. 617–640) pisale su o otkriću Troje posebno ističući okolnosti nalaza tzv. Prijamovog blaga osvrćući se na arheološki rad Heinricha Schliemanna. Na kraju članka osobni je tekst Helene Tomas posvećen prof. Milićević Bradač. Oliver Dickinson („Was there really a Trojan war?", str. 221–238), na temelju arheoloških, materijalnih i pisanih izvora, razmatra povijesnu utemeljenost Trojanskoga rata. Filip Franković („History into memories, memories into history... the role of funerary culture in the creation of postpalatial (LH IIIC) identities in the southeast Aegean and Cycladic islands", str. 269–288) istražuje ulogu mikenske pogrebne kulture u stvaranju društvenih identiteta na prijelazu iz 13. u 12. stoljeće prije Krista. Tomislav Bilić („Two-path eschatological doctrine between ancient India and ancient Greece: shared traditions of using models of annual solar movement in mapping the Otherworld", str. 55–82) bavi se podudarnostima među indijskim i grčkim solarnim eshatološkim doktrinama.

Marina Ugarković i Jelena Marohnić („Τίς ἐστιν ὁ Ὀρθων: Novi grčki grafit na ulomku keramike iz Fara", str. 697–704) interpretirale su, u lokalno-regionalnom društvenom i kulturno-kronološkom kontekstu, grafit s ulomka keramike nađene u Starome Gradu na Hvaru. Boris Čargo („Kasnohelenistički grob iz Mijurovca (Molo bonda) u gradu Visu", str. 171–206) tipološki i stilski analizirao je kasnohelenistički grob te njegov inventar nađen na predjelu Mijurovac u Visu. Filip Budić („The islands of Artemis in the Cronian sea", str. 89–106) analizirao je ideju Apolonija Rođanina koji u djelu *Argonautica* Artemidinim otocima naziva Cres i Lošinj posebno uzimajući u obzir geografski položaj kvarnerskih otoka i potencijalnu vezu sa ženskim božanstvima. Željko Miletić („Nestejski i Manijski zaljev", str. 433–444) definirao je hidronime Nestejski i Manijski zaljev kod Pseudo-Skilaka te teorijski preispitao mogućnost da su brončanodobni i željeznodobni tumuli s Biokova pripadali Nestejcima.

Rimskome svijetu posvećeno je najviše radova. Robert Matijašić („Rimska ruralna arhitektura: definicija, klasifikacija, terminologija", str. 407–420) definirao je te identificirao tipove rimske ruralne arhitekture na temelju pisanih i materijalnih izvora te raspravljao o njezinoj terminologiji. Mirjana Sanader i Iva Kaić („Stereotipi o i u antičkom društvu", str. 581–594) analizirale su stereotipe koje su Rimljani imali o Ilirima, te moderne stereotipe o Rimljanima, da bi predstavile način na koji oni postaju čimbenicima općeg diskursa. Alka Domić-Kunić („Nasljedna

križaljka cara Augusta – od Marcela do Tiberija", str. 239–268) na temelju literarnih izvora predstavila je planove i trud oko nasljedovanja vlasti Oktavijana Augusta. Inge Belamarić („Okrutnost iz dokolice", str. 37–54) analizira i interpretira te kontekstualizira priču poznatu iz djela Plinija Starijeg, Seneke i Diona Kasija, a koja posvjedočuje okrutnost rimskog bogataša Vedija Poliona koji je robove bacao u bazene s murinama. Damir Salopek („Ljuti neprijatelji: murina, hobotnica i jastog", str. 575–580) preveo je dio druge knjige Opijanova epa *O Ribolovu* (2. 253–421).

Tin Turković i Nikolina Maraković („Kult božice Dijane kao manifestni oblik 'rimskosti' na istočnoj obali Jadrana", str. 653–696) definirali su pojam *Romanitas* te narav Dijaninog kulta, njegovu proliferaciju, napose u rimskoj provinciji Dalmaciji. Mirna Cvetko i Domagoj Bužanić („The worship of water gods in Salona", str. 157–170) dali su pregled materijalnih i epigrafskih izvora koji svjedoče o kultu Nimfi te iznijeli pretpostavke o potencijalnom Nimfeju u Saloni. Tomislav Kiš („Hramovi kao mjesta ozdravljenja – primjeri Jadera i Korinija", str. 363–374) analizirao je i interpretirao natpise posvećene Apolonu Likijskom iz Jadera te bogovima i božicama iz Korinija, prema proročanstvu Apolona Klarskog. Na temelju komparativne građe iz cijeloga Carstva stavio ih je u povijesni kontekst. Zrinka Buljević („Salonitanska skulptura Prijapa", str. 107–118) analizirala je i interpretirala salonitanski kip boga Prijapa nađen još 1850. godine. Sudila je o tipologiji te o kontekstu u kojem se kip nalazio. Ivana Jadrić-Kučan („Posuda sa zmijom iz Burnuma", str. 311–326) objavila je ulomke posude s prikazom zmija, nađene na prostoru legijskoga logora u Burnumu. Na temelju komparativnog materijala pripisala ju je kultu boga Libera.

Nenad Cambj („Dvije neobjavljene nadgrobne stele iz okolice Delminija", str. 147–156) na primjerima novonađenih ulomaka nadgrobnih stela iz Borčana kontekstualizira stilizirane antropomorfne stele iz Delminija i Osinija. Dino Demicheli („*In hoc monumento aditus ambitus datur* – prilog za *ius sepulchri* u Saloni", str. 207–220) analizirao je i interpretirao salonitanski nadgrobni natpis na kojem se, uz obitelj pokojnika, spominje i osoba kojoj je bio dopušten prilaz grobnome mjestu. Raspravlja i o vezama među salonitanskim obiteljima Subulnija, Vejeda i Julija. Josip Parat („*Spolia epigraphica Traguriensia*: Stela Numerije Nike", str. 507–520) na temelju epigrafsko-onomastičke analize natpisa rimskoga nadgrobnog spomenika nastojao je objasniti obiteljske komemorativne običaje te je raspravljao o spolijaciji u Trogiru.

Vinka Matijević („Dio artikulirane lutke od kosti iz Siska", str. 421–432) analizira i interpretira ulomak koštane dječje lutke nađene u Sisku i stavlja je u kontekst vremena i društva 2–4. stoljeća. Zrinka Šimić Kanaet („Ulomci glazirane keramike iz Siska", str. 595–602) opisuje ulomke panonske glazirane keramike nađene u Sisku 2012. i 2013. godine te ih nastoji staviti u religijski kontekst 2–4. stoljeća. Petra Nikšić („Nekoliko primjeraka ranijih rimskih posuda iz Lobora", str. 467–

488) daje pregled ranorimskog posuđa nađenog na lokalitetu Lobor – Majka Božja Gorska. Asja Tonc i Slavica Filipović („Toiletry and other items for personal use from Osijek (Mursa) – Barracks site", str. 641–652) bavile su se rimskim brončanim predmetima namijenjenim osobnoj higijeni ili medicini, nađenim na lokalitetu Učiteljskog fakulteta i Vojarne u Osijeku. Sanja Ivčević („Nalazi fibula tipa Alesia II na području Dalmacije", str. 297–310) analizira tri fibule Alesia II tipa iz Arheološkog muzeja u Splitu te ih datira na temelju tipologije, konteksta i okolnosti nalaza. Adnan Busuladžić („A bronze statuette of a musician from Bosnia and Herzegovina", str. 133–146) pisao je o glazbi u antici te je predstavio rimske spomenike nađene na prostorima Bosne i Hercegovine koji imaju veze s glazbom. Aleksandra Nikoloska („Statuary production in Styberra", str. 445–466) dala je pregled te stilsku analizu kipova nađenih na izdašnom lokalitetu antičke Stibere.

Mirja Jarak („Arhitektura i liturgija u kompleksu trikonhalne crkve u Bilicama", str. 327–338) raspravljala je o liturgijskoj namjeni prostorija sakralnog kompleksa u Bilicama. Petra Jeršek („Ranosrednjovjekovni lokaliteti u kontekstu antičko-srednjovjekovnih prometnica – primjer Ravnih kotara", str. 339–352) tematizira pitanje kontinuiteta trasa rimskih prometnica u srednjem vijeku na temelju analize kasnoantičkih i ranosrednjovjekovnih lokaliteta ravnokotarskog područja. Pia Šmalcelj Novaković („Ikonografija antike – 'klasika' već u ranom srednjem vijeku", str. 603–616) predstavila je avarsku zajednicu, njezinu povijest te kasnoantičke utjecaje u njezinu kulturnom izričaju. Dunja Glogović („Dvije bunje sa Zlarina", str. 289–296) analizirala je ostatke dviju bunja na otoku Zlarinu, koje su služile kao skloništa i skladišta te raspravlja o njihovoj funkciji, komparativnom materijalu te dataciji.

Dio tekstova posvećen je književnim ili glazbenim djelima iz kasnijih povijesnih razdoblja, u kojima se interpretiraju antički lokaliteti ili spomenici. Smiljka Malinar („O arheološkim bilješkama Alberta Fortisa s istočne obale Jadrana", str. 387–406) interpretirala je zapise talijanskog prirodoslovca i putopisca, Alberta Fortisa, koji se odnose na arheološke lokalitete na istočnoj jadranskoj obali. Daniel Rafaelić („Drevnoegipatski horizont *Časoslova Farnese* Julija Klovića", str. 551–574) analizira egipatske motive *Časoslova Farnese*, koji je oslikao Julije Klović sredinom 16. stoljeća, te raspravlja o izvorima njegove inspiracije. Karmen Krnčević („Jela, pića, začini u *Rječniku* Fausta Vrančića", str. 375–386) predstavila je 370 pojmova iz *Rječnika* Fausta Vrančića koji se odnose na hranu, piće, začine i kuhanje. Stipe Botica („Kačićevi strani dokumenti kao izvor za *Razgovor ugodni*", str. 83–88) dao je pregled inozemnih autora i djela koji su utjecali na *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* Andrije Kačića Miošića. Thomas Palaima („Of mentors and Muses and inspiration: Homeridae, Hesiod & Bob Dylan Ξυλωδεϊδης", str. 489–505) interpretirao je antičku inspiraciju za pjesmu „Mother of Muses" pjesnika i pjevača Boba Dylana.

Naposljetku, Mirjana Polić Bobić („Marini Milićević o njezinu ocu", str. 521–532) napisala je tekst o pjesničkom i prevoditeljskom radu Nikole Milićevića, a Božidar Domagoj Burić („300", str. 119–120) dao je osobni osvrt na studij arheologije, napose predavanja prof. Marine Milićević Bradač, ističući nadahnuće kojim ga je potakla na produkciju dokumentarnih filmova s temama iz prošlosti.

Široki raspon tema ovjekovječenih u ovom Zborniku ogledalo je interesa i obzora profesorice Milićević Bradač; po iznimnoj erudiciji, iz koje su izrasla nezaboravna predavanja, pamte je njezini suradnici i kolege, generacije studenata te oni koji su je imali priliku slušati u javnim nastupima. Za iznimno lijep i pregledan računalni slog knjige te za likovno oblikovanje naslovnice, na kojoj su stilizirani crteži i zapisi prof. Marine Milićević Bradač preuzeti iz njezinih dnevnika tijekom iskopavanja Vučedola 1986. godine, zaslužan je Marko Maraković iz FF Pressa. Ovo je vrijedno izdanje znanstvenih radova u kojima su, među ostalim, i dosad neobjavljeni izvori, zaslužen obol djelu Marine Milićević Bradač i dragocjen prinos proučavanju antičke spomeničke baštine.

Inga Vilogorac Brčić